

Veliki graditeljski poduhvati, poput kanala ili prokopa imali su za cilj povećanje strateškog, ekonomskog i drugog značaja pojedinih regija. Hidrosistem DTD je jedinstvena kanalska mreža koja povezuje tokove dve reke - Dunava i Tise kroz Vojvodinu, uspostavljen radi odvodnjavanja i navodnjavanja, odbrane od poplava, snabdevanja vodom, plovidbe, transporta, turizma, ribarstva, uzgoja šuma. Izgradnja kanalske mreže je Vojvodinu, koju čine Veliki i Mali bački kanal spojeni sistemom kanala DTD, teritoriju prekrivenu močvarama, barama i trsticima i malim brojem naselja, pretvorilo u plodnu ravnicu.

Vizionar modernih kanala bio je Leonardo da Vinči koji je izradio plan kanala koji spaja prestonicu Lombardije sa srednjom Evropom i morem, preko reka Tičino i Ade. Osim trase kanala, Leonardo je dao opis i detaljnu skicu mašine za kopanje kanala, a oblik i način izrade kapija njegovih prevodnica i danas su neprevaziđeni i mahom u funkciji.

Istovremeno kada je građen Leonardov kanal (1483-1498), dug 29 kilometara, u južnoj Ugarskoj, nekadašnji kancelar kralja Matije Korvina, biskup Peter Varadi, angažovao je italijanskog vojnog inženjera bliskog Leonardu da Vinčiju, Frančeska di Đordio Martinija, koji je kanalom spojio reku Mostongu sa Dunavom i javnim radovima uveo čistu, ribom bogatu dunavsku vodu u močvarni drevni grad na Mostongi - Bač, koji je dao ime celoj regiji - Bačkoj.

Godine 1761. u Mančesteru je otvoren Bridgewater kanal, remek delo inženjerskog tandema Džona Gilberta i Džejmisa Brindleja. Ovim graditeljskim poduhvatom bio je fasciniran i mladi vojni inženjer Jozef Kiš, rodom iz Budima, poreklom iz Apatina, koje se susreo sa njim tokom jednog svog studijskog putovanja.

Jozef Kiš i njegov brat Gabor, takođe vojni inženjer, dolaze u Bačku 1780. godine, gde prvo rade kao geodezi, premeravajući teren u pripremi naselja za kolonizaciju podunavskih Švaba. Veliki problem im zadaje močvarni teren, pa 1785. godine kopaju jarak širok oko jednog metra za odlivanje površinskih voda između Kule i Vrbasa. Zbog rezultata postignutih na isušivanju terena, poveren im je projekat za izgradnju Velikog bačkog kanala. Gradnja kanala je počela 1793. godine, a godina 1801. se često navodi kao završetak prve faze kanala, od Bačkog Monoštra do Bačkog Gradišta. Sledeće faze u izgradnji kanala su: od Bezdana do Bačkog Monoštora (1842-1856.), od Baje do Bezdana i od Bačkog Gradišta do Starog Bečeja (1895-1901), i od Malog Stapara do Novog Sada, deonica koja se naziva Mali bački kanal duga 66 km, koju je gradio general Stefan Tir (od 1871. do 1875.). Zbog premašaja troškova tokom izgradnje, koja je na kraju iznosila 3.062.690 forinti, inženjer Kiš je 1797. smenjen sa dužnosti. Posle devet godina od početka izgradnje kanal je predat na upotrebu početkom maja 1802. godine, a austrijski car Franc I, čije ime je kanal nosio, obišao ga je pet godina kasnije (1807), ukrcavši se na okićenu lađu u Somboru, koja ga je kanalom prevezla do Vrbasa.

U vreme kada je građen Veliki bački kanal, nazvan Francov kanal (po caru Francu Jozefu), posle Velikog rata menja ime u Kanal Petra I (Karađorđevića), a tek posle Drugog svetskog rata dobija ime Veliki bački kanal, bio je najskuplji privredni objekat austrijske carevine. Veliki bački kanal je opisivao kao jedno od čuda Evrope, pa i sveta, tada plovao svih svojih 118 kilometara. U toku prvih 16 godina kanalom je prošlo 10.000 natovarenih i 4.900 praznih brodova. Količina iskopanog materijala bila je ravna količini zemlje pri iskopu Sueckog kanala. Korito kanala široko je od 17 do 30 metara, a prosečna dubina, na onim mestima gde je nedavno izvršeno pročišćavanje, iznosi dva do tri metra.

Jedna od znamenitosti Velikog Bačkog kanala je brodska prevodnica kod Bezdana.

Ivan Kovač Kice, pokretač projekta Ekološka učionica - Gornje podunavlje, ističe važnost prevodnice kod Bezdana, koja je povezivala kanal Vrbas-Bezdan sa Dunavom. Izgrađena je 1856. godine i prvi je objekat u Evropi gde je primenjeno podvodno betoniranje. Da bi se to postiglo, prvo je izgrađena fabrika betona sa svim potrebnim alatima, jer se betoniranje nije smelo prekidati. Radove je izvršio inženjer Johan Mihalik od 1847. do 1856. godine.

Prevodnica Bezdan, u vreme kada je bila napravljena predstavljala je prodor na polju nauke i tehnike tog vremena i, kao takva, bila je uvrštena u glavne svetske inženjerske enciklopedije. Kanal je prokopavan ručno, a na njegovoj izgradnji bilo je angažovano 3000 radnika, mahom onih koji su bili lišeni slobode. Po svedočenju našeg sagovornika, ne postoje verodostojni podaci ali se šuška, s obzirom da je negde u isto vreme izgrađena identična prevodnica kod Bajje, da je i u ovom vodoprivrednom objektu učešće imala Kancelarija inženjerskog genija Gistava Ajfela.

„Gornje podunavlje“ je specijalni rezervat prirode, ostatak nekadašnjih prostranih plavnih predela Podunavlja. Prostire se na bezmalo 20.000 ha, uz levu obalu Dunava, obuhvatajući gotovo 70 km rečnog toka. U pojasu oko bezdanske prevodnice, kojanije u funkciji od 1995. godine, već služi samo za potrebe odbrane od velikih voda Dunava, nalazi se veliki broj vikend naselja, od kojih su Baračka, Šebešfok, Kendija, Daraži fok, Mrtva Baračka. Rekonstrukcija i sanacija prevodnice je među pet strateških projekata u okviru Interreg - IPA program prekogranične saradnje Mađarska - Srbija. Projekat (oktobar 2017. - septembar 2019.) će biti od ogromnog značaja za hidrosistem DTD, kao i za plovidbu, revitalizaciju plovnih puteva, odbranu od poplava, kao i za turizam i kulturnu baštinu.

Idejni tvorac Ekološke učionice, gospodin Kovač, kaže da bi turistički značaj trebao da bude zasnovan na pukom uživanju u prirodnim lepotama ovog kraja. Osim toga, turistima iz srednjoevropskih zemalja pristup Bačkoj i celoj Vojvodini bio bi lako dostupan i znatno jeftiniji. Ekonomski značaj obnovljene prevodnice obezbedio bi transport roba, kao što je to bila praksa nekada, koji bi osim rasterećenja saobraćajnica, mogao da služi prevozu znatno većih količina roba po nižim cenama. Kod Starog Bečeja izgrađena je prevodnica, ali ne od betona, već od čelika. Pokretanje prevodnice vrši struja proizvedena na samoj prevodnici, što je primenjeno prvi put u Evropi. Završena je 1896. godine.

